

rinde ne estas postlasite, kiel venis en la kapon de la ĥemiisto *Adolf von Baeyer* (1835 – 1917) la ideo pri ĝuste tiu ĉi miriga miksaĵo. Konata tamen estas la nomo de la ureo-liverantino: nome la tiama amikino de la sciencisto Barbara, kelnerino en Munkena restoracio. Ŝi do fariĝis nom-patronino de la malonil-ureo (*Malonyl-ureo*), la barbitura acido kaj ties derivaĵoj, kiuj nomiĝas “barbituratoj”. Ĝis la industria fabrikado kaj produktado de barbiturat-entenaj dormigiloj tamen pasis ankoraŭ kelkaj jardekoj. La ĥemiisto-esploristo *Baeyer* intertempe estis fininta la aferon kun la kelnerino *Barbara*, estis produktinta en 1878 la malhelbluan koloraĵon “indigo”, por la unua fojo, sinteze (kiel ĥemiaĵo $C_{16}H_{10}O_2 N_2$), kaj estis ricevinta en la jaro 1905 la nobel-premion por ĥemio.

(2005-06-30)

Prigolfe

En la jaro 1457 la Skotlanda Parlamento malpermesis la golf-ludadon. La malpermeson oni oficiale motivis per tio, “ke la junaj homoj tro multe cedas al tiu sporto kaj neglektas, pro tio, la pormilitan edukon de arko-pafado”. 1488 reĝo Jakobo (*James*) la IV-a – mem entuziasma golfisto – dum sia entroniĝo nuligis la malpermeson (kiun ĉiukaze neniu vere observis). Cetere – tiu ĉi parlamenta dekreto estas la unua historia mencio de golfludado entute, kies “patrujo” do sendube estas Skotlando. Kaj en la skota urbo *St. Andrews* fondiĝis 1754 la golfklubo laŭ kies reguloj oni ankoraŭ nuntempe golfludas.

(2005-07-01)

Pripopkorne

La grajnoj de maizo, kiu eksplode turnas deinterne al ekstere la originan flavan koloron en blankan kotonecan blovaĵon, en ĉiu lingvo estas “popcorn”, en Esperanto adekvatas “popkorno”. Sed kial popkorno “popkornas” aŭ eble pli bone esperantlingve – hopkornas? Estu la nomo kia ĝi estu en la daŭro de lingvaĵa disvolviĝo: interesas la “eksplosa popkorniĝo”. La tiel funkciantan popkornon oni povas fabrikati nur el maizaj semeroj. La “eksplosion” kaŭzas la humideco ligita kun ĝi ene de la amelo. La maizgrajnoj uzataj por popkorno enhavas pli da akvo

ol iuj ajn aliaj cerealoj, nome 13,5%. Aldoniĝas ke la ekstera ŝelo de maizgrajno estas tre malmola: ĝi eltenas vaporan premon ĝis po 15 kg sur cm^2 . Dum varmigado la akvo en la maizgrajno etendiĝas sed estas retenata de la malmola grajnŝelo; denove etendiĝas la akvo kaj denove ĝi estas retenata; ĝi denove etendiĝas kaj estas denove retenata; ĝi plie etendiĝas – kaj – “pop”!

(2005-07-2/3)

Pripave

Fiera kiel pavo – forta fiero pri beleco! Aŭ ĉu la pavo estas nura belega malfortulo, nevireca ulo? Laŭ la fama etologo *Konrad Lorenz* (1903 – 1986, nobelpremiita en la jaro 1973) temas ĉe la “blua pavo” (*Pavo cristatus*) pri “evolua sakstrato”. Sendube tre bela sakstrato: evoluis iu besto kiu disfaldas, por plaĉi al la alia sekso, treniĝon de 130 ornamplumoj forme de granda rado, sur kies nebrila silka fono ekbrilegas pli ol 100 “okuloj” en koncentraj trikvaron-cirkloj – kaj meze de tiu “rado” videblas la kapo, gracile ornamita per eta krono. Ne opiniu tiun birdon kiel vantano malfortulon! En Hindujo, la sovaĝe vivanta pavo estas volonte vidata gasto en la vilaĝoj, ĉar ĝi mortigas serpentojn. La kuraĝa birdo atakas eĉ la 2-metrojn longan “reĝokobron” (*Ophiophagus hannah*) kaj batale venkas kaj formanĝas tiun plej grandan el la grupo de venenaj serpentoj! Mungotoj, hienoj, sovaĝaj hundoj kaj katoj tute ne kuraĝas ataki la kuraĝan birdon – ili sendube malvenkus ĉiun kontraŭpavan interbatiĝon... La blua pavo tamen devas timi du rabobestojn: la tigron kaj la leopardon. Sed ĉu la pompluma birdo pro tio estas “sakstrato de la evoluo” kaj ĝia brila amludkostumo pura memmortigo? Tute ne. En la tropika pluvbaro la suno nur malabunde penetras la densan foliaron kaj pentras malgrandajn, helajn cirklojn – el distanco la surplumaj “pavo-okuloj” ne distingiĝas, nur el la proksimeco montriĝas la malŝparema pompo. Sed, atentema kiel la pavo estas, ĝi certe ne permesas ke tigo tiom vivodanĝere proksimiĝus. Cetere – ekzistas en Barato parenca alispecie galiniforma birdo – la “spikoporta pavo” (*Pavo muticus*), kiu estas eĉ pli bela ol la blua

pavo. Vi certe neniam vidis ĝin – ĉar oni povas teni ĝin nek en publikaj nek en zoologiaj ĝardenoj: kvazaŭ sovaĝaj bubaloj la masklaj kaj la inaj birdoj atakas ĉiun ajn vivulon, beston aŭ homon, kiu hazarde krucas ilian vojon... (2005-07-04/05)

Priaranee

Kiuj el niaj insektomanĝemaj bestetoj pli multe konsumas – ĉu la birdoj aŭ la araneoj? La brita araneo-esploristo *W.S. Bristowe*, unu el la plej grandaj grandkapuloj de araneologio, iam realigis en herbeja areo en *Sussex*/Britujo nombradon de la tiea aranea populacio. Sur areo de ĉ. 2500 kvadratmetroj li trovis 2,5 milionojn da tiuj ne ĉie ŝatataj krablemaj estaĵoj. El tiu nombro kaj aliaj natursciencaj kalkuloj li sumigis la genalogian populacion de la araneoj en Anglujo kaj Kimrujo ĝis nekredeble granda cifero, nome pli ol 2 duilionoj. Ĉe pli ol rezerviĝema supozo, ke ĉiu unuopa araneo likvidas en 1 jaro po 100 insektojn, la esploristo elkalkulis 220 000 000 000 000 (220 duilionojn) da insektoj mortigitaj ĉiujare de araneoj. Ho, kia situacio estus reganta en nia insektoplena mondo sen niaj karaj, karaj araneoj... (2004-11-29)

Prikunikle

Britaj ĝentlemanoj elpensis en la 19-a jarcento superan ideon, por plivigli la ĉas-plezurojn en Aŭstralio, liberigi tie kuniklojn. Tiuj bestetoj plimultiĝis, kiel konate, en nekredbla rapideco. Al la perdo de malpli postviv-sukcesaj hejmospecioj akumuliĝas ekonomia perdo de ĉ. 600 milionoj da dolaroj jare. Jam antaŭ 50 jaroj oni enkondukis viruson kontraŭ la sovaĝronĝuloj, sed ĉe la kunikloj baldaŭ disvolviĝis rezisteco. Nun oni volas denove kontraŭbatali la kuniklojn – ĉi-fojon pere de genetike ŝanĝita novelldono de la sama viruso, kiu laŭ novaj esploroj steriligas la inajn kuniklojn. Ho ve – oni nepre pripensu eventualajn aliajn sekvojn! La viruso eble povus ŝanĝi la gastigantojn kaj/aŭ en tiuj fariĝi mortiga. Aŭ la vulpoj – same “ekzotikaj” por Aŭstralio – komencus sen la ĝisnuna kunikla nutraĵo ĉasi hejmajn aŭstraliajn bestetojn. Pli bone estas, unue science prilabori kaj reserĉade elprovi tion – ĉu? (2004-11-01)

Oficiala organo de Internacia Scienca Asocio Esperantista (ISAE)

Hejmpaĝo: <http://www.eventoj.hu/isae/>

Pres-indikaĵoj : ISSN 0048-9557.

Eldonanto: ISAE

Laserkopiita : Novembro 2005

ĉe *Copy & Co, Marktplatz 30, DE - 37269 Eschwege/Germanio*

Responza redakta teamo : La estraro de ISAE

Membrotizo de ISAE : € 20,00/jare

pagebla pere de via

a) landa peranto (resp. landa delegito)

aŭ rekte al

b) ISAE-konto ĉe UEA/Rotterdam (NL): [isae-z^{*\)} vd. sube](mailto:isae-z@vd.sube)

Landaj Perantoj de ISAE

Aŭstralio	Libroservo AEA 143, Lawson St., Redfern, AU 2016 N.S.W.	<Libroservo@ans.com.au>
Brazilo	Brazila Esperanto-Ligo (BEL) C.P. 03625 BEL, BR 70084-970 Brasilia	<bel@esperanto.org.br>
Britio	S-ro Paul Hewitt 26, Highfield Rd., North Thoresby Grimsby, N.E. Links, GB – DN36 5RT	<paul@esperanto.freerve.do.uk>
Finnlando	S-ino Heta Kesälä Kalamihenkuya 3 D 32, FI-4300 Tuusula	<heta.kesala@pp.inet.fi>
Francio	S-ro Charles Trébouet Ferme de Monchy, FR-60390 Aunouil	<trebouet.bohere@compagnet.fr>
Irlando	S-ino Joy Davies 9, Templeogue Wood, IE-Dublin 6W	<noviresp@eircom.net>
Korea Resp.	S-ro Cho Sung Ho Biol. Fak. Inha Univ., KR Incheon 402-751	<shcho@inha.ac.kr>
Norvegio	Eldonejo Esperanto Olaf Schous vei 18, NO-0572 Oslo	<hara-ryg@online.no>
Pollando	S-ino Maria Majerczak ul. Armii Krajowej 7 m 122, PL - 30 150 Kraków	<mamajer@interia.pl>
Svedio	S-ino Lisbeth Andreasson Södra Rörum pl. 455, SE 24294 Hörby	<bertil.andreasson@horby.mail.telia.com>
Usono	Esperanto-Ligo de Norda Ameriko (ELNA) P.O.Box 1129, El Cerrito CA 94530, USA	<elna@esperanto-us.org>

*) Nepre informu pri via memprotizpago laŭ b)

(kun indiko de la kompleta poŝtadreso kien estu

sendota Scienca Revuo) la eldonanton:

Prof Dr R Sachs, Vor dem Brückentor 3, DE-37269-Eschwege/Germanio
Tel./Fakso xx49-(0)5651-331866; <ISAESachs@aol.com>